

לשוננו לעם

עורכים: שושנה בהט, דוד טלשיר, יוסף עופר

מתוך

כרך מד, תשנ"ג



האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אהרן מגד

עם לוועז*

הרשו לי לצטט מתוך ריאיון שהתפרסם לפני שבועות אחדים בעיתון **מעריב** עם עיתונאית צעירה, גפנה אמיר, שהיא גם כותבת ספרים.

יש הרבה בנות שנהרסות על חתיארים; לי היה קטע כזה בחיים. את האטרף הזה אני מכירה, פעם בחיים זכיתי באהבה גדולה עם ניצוצות ואוונטות, הוא לא בגיל ולא במצב לכל האטרפות הזאת. אני לא מוכנה להיות שפוטה מרצון, אני רוצה להיות בקונטרול. היחסים עם הבחור היו חתיכת קריעת תחת – מין סוטול מתמשך. הבחורים האלה פעם אחת את אומרת להם לא, והם הופכים לנקניקים ושפוטים. עכשיו אני בקונטרול כמו בדיאטה, אבל אני חיה בדרייב היסטרי. מנטלית אני בת שש עשרה, יש לי קריזים, זה הורס אותי, אני חיה על טורים גבוהים, יש לי גם התפרצויות שמחה היסטריות, אני חיה ומתפקדת באופן דרמטי. בנים ממליצים לי מה ללבוש לפני דיאט. כשאני רוצה לדפוק הופעות אני שואלת בנים, לא בנות. הייתי ילדה ברדקיסטית. הכרתי אחד שהתחרפן אחרי המלחמה, שהיה מין ספונסור שלי, תמיד היו לי ספונסורים. זה פתטי כמה שהעבודה חשובה לי. אני מסתובבת כאילו זכיתי בנובל. אני בסוטול פראי, אני שפוטה על מאצ'ואיזם וכוח. הייתי גרופית של כמה בוסים. בסך הכל הייתי די פושרית. מעבר לכל פוזה הייתי שולפת התחכמויות. רק אל תחשוב אותי מפרגנת ואל תוציא אותי פלצנית. אין לי בעיות עם מה שאני עושה, אין לי פסון, אין לי שום פוזה עלי. העברתי הרבה אייטמים עד שהתחלתי להריץ את מה שהרצתי. לא איכפת לי שמישהו דואג ללכלך עלי, כל זה בולשיט. אמרו עלי הרבה דברים שגרמו לי להתבאס, אבל אין לי חשבון לאלוהים אפילו. יש כאלה שמשחקים אותה סטייל הוליבוד, לא אני.

אם תרצו, הרי זה בעצם פולקלור של שנות התשעים ואפשר גם להתבסס ממנו, ומי שרוצה יכול גם 'להתבאס' ממנו, בייחוד מביטויים כמו אטרף, קטע כזה, לדפוק הופעות, שפוטה, להתחרפן; להתבאס וכדומה.

* מאמריהם של אהרן מגד ואמציה פורת מבוססים על דבריהם בישיבת המליאה של האקדמיה שיוחדה לבעיית הלעז בעברית של ימינו ביום ל' בסיוון התשנ"ב (1 ביולי 1992), אף עיין **לשוננו לעם** מג, ד, עמ' 147.

כמה מלים לועזיות יש בקטע הקצר הזה? יש חתיארים, אוונטות, קונטרול, סוטול, דרייב היסטורי, קריזים, טורים גבוהים, דיאט, ברדקיסטית, ספונסור, פתטי, מצ'ואיזם, גרופית, בוסים, פוש'רית, פוזה, פסון, אייטמים, בולשיט, סטייל הוליבוד. יותר מעשרים.

זה מה שהאוזן שומעת, וצריך לומר שזה לא מיוחד לדוברת זו: זהו 'סטייל', סגנון כזה של דיבור היום. מה העין רואה? אם כן, לאורך רחוב קטן בתל אביב, לא מהראשיים, אני קורא שלטים של חנויות בזו אחרי זו. קיוסק עלוב מאוד ששמו **מנהאטן הקטנה**. חנויות בגדים: **לה פלמה**, **נורת' ווסט**, **פיוניר** – אין כבר חלוץ בארץ, יש פיוניר – חברת נסיעות **פלמנקו**, תיווך דירות **סיטי**, ומסעדה זעירה מאוד שקוראים לה **קופי-אין**, כלומר כופין אותן עד שייכנס. זה רחוב צדדי.

אבל ברחובות הראשיים של הכרך הגדול, של העיר העברית הראשונה, אני מוצא בתי קפה שאפשר למנות את שמותיהם מאל"ף עד תי"ו: או-לה-לה, אוסלו, לה פרינסס, סטייל עשר, פלורידה, פרסטו, קריסטל, שופ-אין; וגם מסעדות מאל"ף עד תי"ו: אולימפיה, אלהמברה, אנטרקוט, אסטוריה, אפולו, אפרופו, אקרופוליס, פיגרו, פיקסו, פליני, פמפס, פפיון, פרגו, פרונטו, פרימו – האיטלקית פה משתלטת – ועד תייק אנד סטייק.

ובתי המלון, שהם השער לעולם, החזית (אם לומר בעברית יפה: **הפרונט** שלנו לעולם...), שהם המפרסמים את ישראל לתיירים המגיעים מכל העולם – כאן, כמובן, זה ידוע: אימפריאל, אמבסדור, אמריקנה, אסטור, אטלס, גרנד ביץ, מטרופול, מיאמי, פלאזה – כל העולם כולו.

המרכז המסחרי המפואר ביותר בתל-אביב **דיזנגוף סנטר**. כלומר, אין כבר **מרכז דיזנגוף**, כך לא יפה להגיד. וזה כבר לא איזה מפעל פרטי קטן, אלא מקום עירוני כללי במרכז תל-אביב. ומדוע דיזנגוף **סנטר**? ככה, **מרכז** היא מלה מאוסה או מלה פרובינציאלית.

והלהיט האחרון בתחום מעדני הרחוב הוא כמובן **פֶּרוּזן יוגורט**. **יוגורט קפוא** זה אולי שם ארוך מדי... ואנשים גם לא יודעים איך לקרוא את זה, ואומרים **פֶּרוּזן יוגורט**.

שמות כאלה עומדים בצדי רחובות, מתנוססים לגובה, קורצים לעובר ושב מתוך אשליה מסחרית שהם מושכים יותר קונים או לקוחות. אני אומר אשליה, מפני שלא רחוק מביתי יש בית קפה ושמו עתיק, **תנובה**, והוא תמיד מלא, הוא להיט לא פחות פופולרי מאחרים. ואני מכיר מחלבה

שנקראת **טוביה החולב**, שם יפה מאוד ובכל זאת היא משגשגת. ויש אפילו פאב שנקרא **עידן**, והוא מאוד באפנה. כך שזו אשליה כנראה.

אבל מה שמסכן יותר את בריאות הלשון אלה ביטויים שמזדחלים כמו תולעים לתוך לשון העיתונות והתקשורת ומכרסמים אותה מבפנים. אלו ביטויים שנכנסו לזירגון העיתונאי, ומן העיתון הם נפוצים בכל הארץ. כבר לא אומרים **מפורסמים**, אומרים **סלבריטיס**. לא אומרים **כוח אדם**, אומרים **מן-פאואר**. וכמובן **קייטרינג וקאס-בק**, כאילו אין אנחנו יכולים למצוא שם עברי שיביע אותו הדבר. הלא במקום **תיק-אוואי פוד** (take away food) אפשר לומר **קח וברח** או **קח וְלֵךְ**, לא? ויש סיומות שנכנסו לשפה, כגון **טורס**. שם של חברת נסיעות לעולם יסתיים ב**טורס**. וסיומות אחרות: **סנטר** או **סיטי** או **מרקט**. ויש אפילו **ספר-מרקט**. הספרות העברית מתברכת ביצור שנקרא **ספר-מרקט**. והמציא את זה מו"ל ידוע. ועוד: **סטורס** – מיני סטורס וגרנד סטורס – וכמובן **אין ואאוט**.

אין הדברים אמורים לגבי מלים שקשה למצוא להן חלופות מדויקות בעברית או מלים המורות על דקויות מסוימות. ובאמת עדיין יש חיסרון בעברית בביטויים של דקויות, אף שהחיסרון הזה הולך ומתמלא. לגבי אלה מותר לשאול מלשונות אחרות ואפילו רצוי לשאול; והרי אי אפשר לשכוח שמאז ומעולם חדרו לתוך העברית אלפי מלים וביטויים מלשונות אחרות, התאזרחו בה ונטמעו בתוכה עד ללא היכר וגם העשירו אותה: מפרסית, מארמית, מיוונית, מרומית ועוד.

לעומת זאת, במקרים רבים היו נישואי התערובת של העברית עם הלשונות הנ"ל, שגרמו מחלות קשות לשפה, כמו שיבושי מלים, ערבוב זכר ונקבה, משמעויות ממזריות, וזמן רב עבר עד שהשפה נרפאה מהן.

אינני חושב שעלינו להגזים. אני לא אומר, כפי שנאמר קודם, שהעברית נדחקה אל המטבח, וגם לא אומר כמו שאמר אהרון אמיר, שהעברית היא השפחה והאנגלית היא הגברת. עלינו להיזהר מהגזמות כאלה. צריך לזכור שהעברית היא אולי הפלא הגדול ביותר של הציונות. היא השלטת ברחוב ובכל מקום ומדברים בה זקן ועולל. ואחד הפלאים הגדולים הוא, שהעולים החדשים, היום עולי רוסיה, מסגלים לעצמם את העברית תוך זמן קצר כל כך, ומתחילים לדבר בה מהר כל כך.

אלא שצריך לזכור את מאמרו של אחד העם על חיקוי והתבוללות. בואו נבדיל בין חיקוי מתוך התבטלות לבין חיקוי לשם התחרות. נשבח את

כישרון החיקוי שעם ישראל משתמש בו לגילוי רוחו העצמית, ונגנה את זה המביא לידי התבטלות.

היום אנחנו מצויים בשלב כזה בהתפתחות ההווי התרבותי בארץ, שפלישת כמות גדולה של לעז מאיימת לא על טהרת השפה – אני לא בעד טוהר הגזע ולא בעד טוהר מוחלט של השפה – אלא על שלומה ובריאותה. וכבר הוזכר כאן שכמות מסוימת של חידקים החודרים למי השתייה או לאוויר מסכנת מאוד את הבריאות.

אחת הסכנות הגדולות היא שהלעז משחית את השפה. לא רק שיש יותר מלים לועזיות (וכמות מוגזמת היא עצמה דבר רע), אלא שהלעז משחית את השפה עצמה; הוא דוחק החוצה מלים וביטויים לאין ספור שאוצרים בתוכם רובדי משמעות עמוקים ועתיקים. מבני הלעז חותרים תחת מבני השפה המקוריים.

כך, למשל, בשבוע הספר אתה קורא שספר מסוים מכר 3000 עותקים. עד היום היינו אומרים שספר נמכר; אבל כיוון שבאנגלית (אמריקאית) אומרים the book sold, הרי גם אנחנו מתחילים לומר כך. וזה בהקשר ספרותי, כשמדובר על ספרים ועל שבוע הספר. או אדם פלוני שווה חמישה מיליון, מפני שהוא משתכר חמישה מיליון או שהוא בעל רכוש בשווי חמישה מיליון. בטלוויזיה אתה שומע מפי קריינים ביטויים כמו "נחזיק להם את האצבעות", "הראה לו כתף קרה", "היו לו רגליים קרות", "על הפנים", "על הקרשים", "רואה עין בעין".

אני עצמי, כשארי אבנר אמר לי הבוקר משהו משמח, אמרתי לו "עשית לי את היום". הברכה המקובלת של פקידות מנומסות היא "שיהיה לך יום טוב". כל זה לשון תרגום מאנגלית המחבלת בשפה.

אין טעם שאשכנע פה את המשוכנעים, שהרי הכול משוכנעים בזה. ומה בכל זאת אפשר לעשות כדי לעמוד בפרץ? אי אפשר לחוקק חוקים נגד הלעז, כי בענייני תרבות, כמו בענייני אמונה, אין מקום לתחיקה. אפילו איסור אכילת חזיר ומכירתו אי אפשר ולא נכון לכפות, ו"איסור הלעז" על אחת כמה וכמה. אבל יש מקום לעמידה על המשמר כדי להצביע על הנגע וכדי לשכנע. וזה אחד מתפקידי האקדמיה: אם היא שוקדת על שתילת צמחים חדשים, עליה גם לשקוד על ביעור עשבים שוטים.

הייתי מציע להקים חוליית מעקב, שתאתר לעז מיותר או לעז משחית בעיתונות, ברדיו ובטלוויזיה, בשילוט, בתעשייה ובמסחר ובשטחים נוספים, ותפנה אל הנוגעים בדבר בהצעות, בבקשות לתיקון, לשירוש, להמרה. כשם

שיש בארץ מי שעומד על משמר זכויות האזרח או חופש האמונה, צריך
שיהיה מי שיעמוד על משמר זכויות העברית.

אני מצטרף להצעה של אהרון אמיר להקים גוף כזה. נוסף על הגופים
שהוא הזכיר, אני מציע לצרף גם באי כוח של התאחדות הסוחרים ושל
התאחדות התעשיינים. הגוף הזה הוא הוא שיעמוד על משמר הלשון מפני
סכנות הסחף של הלעז. תיקון הכול לא יהיה בזה, תיקון כלשהו בוודאי
יהיה. על כל פנים לא ישתלט עלינו "סטייל הוליבוד"...

מהחלטות הוועדה לתקנת הלשון (בשנת התשכ"ז)

עמד מאחוריו

הצירוף עמד מאחוריו שימשו פסול כשהכוונה היא 'היה לו לעזר'. אין זה
אלא תרגום מלעז. ראוי לומר כאן: עמד לימינו. אפשר לומר עמד מאחוריו
במשמעות 'משך בחוטים'.

בזמן הנוכחי

ראוי להימנע מן השימוש במלה נוכחי במקום שמקובל במקורותינו
השימוש בכינויי הרמז: הזה, הזאת, האלה.